

הצעה לברית נוספת - 'ברית הדרך' ¹

הרב חיים וידל

הרב סולובייצ'יק ראה (במאמרו 'קול דודי דופק') את ה'ברית הישראלית', שנכרתה בין הקב"ה לעם ישראל, ככוללת שתי בריתות - 'ברית הגורל' ו'ברית היעוד'. רובנו ככולנו מרגישים שותפים לשתי הבריתות הללו. ברובנו ככולנו קיימים (ולו בעל כרחנו ולכל הפחות בעתות צרה, אך לא רק) רגשי אחווה וסולידריות עמוקים לעם ישראל וליהודים באשר הם. רובנו ככולנו מייחלים להתגשמות חזון התורה הנביאים של תיקון אדם, עם ועולם, של שלום, צדק וחמלה.

דווקא משום כך, מתבקשת השאלה: מדוע המציאות החברתית בעם ישראל היא של קרע וקטוב, ניכור ואיבה? מדוע השיח הציבורי בעם ישראל הוא כל כך מתלהם ולעיתים אף אלים? התשובה הפשוטה היא שריבוי המחנות, הדעות, האידיאולוגיות והאמונות, השונות ואף המנוגדות, בעם ישראל והמחלוקת החריפה ביניהם, הוא ההופך את המרחב החברתי שלנו (בארץ ובתפוצות) לשדה קרב קשה ומר. התשובה הזו מתבקשת אך אינה מספקת. שהרי, אם נישל, נענה רובנו ככולנו, שזה אינו מוצדק, אינו ראוי ואינו מקדם.

כולנו מבינים שהאמת כולה אינה נמצאת אצל שום אדם ושום מחנה מסוימים, אלא מפוזרת בכל האנשים והמחנות והולכת ומתלקטת מכולם על ידי השיח המתקוק. איזהו (אדם ומחנה) חכם? הלומד מכל אדם (ומחנה)! כולנו יודעים שרק 'חותמו של הקב"ה אמת' – שחתימת האמת אינה אנושית, אלא אלוהית, אינסופית. כולנו יודעים שהתרבות הישראלית היא תרבות של שיח עירני ודעתני, של מחלוקת מתמדת שאינה מקבלת שום נתון או דעה כניצחים, אלא אדרבא רואה בכל אלה חומרי גלם לעיבוד ושיכלול. המסקנה המתחייבת מכך היא שריבוי דעות ומחנות הוא לטובה ולברכה, שמחלוקת עניינית מקדמת את כולנו כיחידים מחנות וחברה למקום שלם יותר וטוב יותר – המחלוקת בין תלמידי חכמים מביאות לידי ביטוי עוד ועוד דעות שדווקא בהארת כולם על פני האופק התודעתי שלנו, אנו הולכים ומתקרבים לשלום, לתמונה השלמה, שהיא האמת. כולנו הרי מייחלים לשיח ציבורי שרואה כברכה את ריבוי הדעות, שנעשה בכבוד ובנועם ולא פחות מכך בהעמקה ונוקבות (פשרה הינה ענין למישור המעשי לא הרעיוני) ובכך יהיה למפרה ומקדם, מפתח ומשכלל הרבה יותר. כולנו יודעים שאיננו יודעים לאן בדיוק נגיע בדרך בה אנו הולכים ורואים זאת כברכה ולא כקללה. כולנו יודעים... ובכל זאת הענינים יגיעים.

כל זה מגדיל את התמיהה והקושייה על השיח הציבורי שלנו! את הכאב והעלבון מרדידותו, את העלבון מהקיטוב והנגטיביות שלו. שיח שאפשר לתמצתו במשפט קצר: 'כל האמת והטוב אצלי, כל השקר והרע אצלך'. הטעות היא חטא ופשע והטועה הוא לא פחות מאשר 'עוכר ישראל'. מדובר רעל לא פחות מסכנה של ממש להמשכו והצלחתו של מצעד החיים הישראלי. ניצניה הפורים רש ולענה של סכנה זו הם הסדקים המתגלעים ב'ברית הגורל' והספקות וההתרסות ביחס ל'ברית היעוד', המופעים בזמן האחרון ביתר שאת.

ברוח הימים האלו של נחמה והתעודדות ועקב מה שנראה כהתעצמות רבתי של אופיו השלילי של השיח הציבורי בעם ישראל, חשבת להציע כבסיס למענה ל'קושייה' זו ברית נוספת - 'ברית הדרך'. ב'ברית הדרך' אני מתכוון לברית שעניינה אינו התוכן, אלא המדיום - האיכות והסגנון של ההליכה יחדו שלנו בדרך ההיסטורית הארוכה והסבוכה של עם ישראל. 'ברית הדרך' היא ברית (ודוק, לא 'אמנה' כי אם ברית) של מחויבות לכבוד הדדי מוחלט בצעידה המשותפת בדרך בה אנו הולכים, ארוכה וקשה ככל שתהיה. 'ברית הדרך' היא הברית של הדיאלוגיות האמיתית, של ההקשבה העמוקה מתוך הכבוד ההדדי והנכונות ללמוד ולהתחדש.

¹ מאמרו של הרב חיים וידל פורסם תחת הכותרת "ברית ליום חולין" והופיע במגזין **שבת** (מקור ראשון), 13/8/21.

המסע הזה החותר לממש את 'ברית היעוד' מכוחה של 'ברית הגורל', לא יצלח ללא 'ברית הדרך'! אנחנו חייבים לכרות ברית המתייחסת לאופן ההתנהלות שלנו כאן ועכשיו, להווה המתמשך שלנו, ליומיום שלנו, על כל תלואותיו ומהמורותיו. המיוחד בברית זו הוא שהיא אינה כפויה עלינו הר כגיגית, או מנצנצת ושובת לב מן העתיד הרחוק, אלא אנו הננו הקרואים לכרות אותה כאן ועכשיו, מתוך אמונה ואהבה, ענווה ותבונה. עיקר החידוש ב'**ברית הדרך**' הוא ההמשגה של מה שאינו חדש כלל. אם נתקבל המטבע הזה היא עשויה למקד את תשומת הלב שלנו, את התודעה שלנו ולעורר אותנו ללכת בכיוון. 'ברית הדרך' היא אם כן רק הבסיס התודעתי שעליו יש לבנות מבנים ותבניות, כלים מכלים שונים שעל ידם גם נשכיל לשמור את הברית.

'ברית הדרך' כאמור, אינה חידוש, אדרבא היא ענין ישן נושן, אלא שהיא הייתה מאז ומתמיד החולייה החלשה בברית הישראלית. חולשתה ואולי אף התפוגגותה, היא זו שהחריבה את הבית הראשון והשני. לא בכוחנו ועוצם ידינו שרדנו את הגלות הארוכה והמרה, אלא בזכות השראת השכינה שגלתה איתנו לכל מקום שגלינו, שהיא שעמדה לנו ולאבותינו. מכוחה צלחנו אלפיים שנות גלות והצלחנו לשוב לתחייה. היום, במעבר מגלות לגאולה, עם שיבתנו לארצנו ולקיומנו הלאומי, אנו קרואים לכונן מחדש את שלושת הבריות, להתאים אותן לחיי עם בארצו. גם ברית הגורל ו'ברית היעוד' זקוקות לביורר והעמקה, אך במיוחד חייבים אנו לשוב ולייסד את 'ברית הדרך'. ללא 'ברית הדרך', תתערער ותיסדק... 'ברית הגורל' ו'ברית היעוד' תפסיק להיות המגדלור שלאורו הולכים כולנו, שהרי 'באין עם – אין חזון'...

הבה נכרות ברית של שיח ודיאלוג והקשבה הדדית למרות המחלוקות העמוקות והחריפות בינינו. הטעם לכך פשוט. אנו בני בית אחד, בית ישראל (ברית גורל), ויש לנו חלום משותף, תיקון עולם (ברית יעוד) שהוא של כולנו גם במובן שרק ביחד נצליח לממשו. לשם כך אנו חייבים, לכרות גם את 'ברית הדרך' ובעיקר לקיימה!!! בלעדיה לא יועילו לנו 'ברית הגורל' ואף לא 'ברית היעוד', כשם שלא הועילו לנו עד כה.

ועל מנת להמחיש – ההצלחה של הברית הישראלית, כמו של ברית הנישואים, אינה תלויה ברגע המכונן היפה (החופה) וגם לא בציפייה לעתיד הנשגב (עוד ינבון בשיבה), אלא ביכולת לצלוח יחדו באהבה ובכבוד הדדיים את הדרך הארוכה העוברת גם בעמקי בכא וגיאיות צלמוות וגם (וזו כנראה הכי קשה ומאתגר) בִּשְׁפֶּלֶת הַיּוֹמִים האפרורית של 'יום חולין' של גאולה. הבה נכרות את ברית ההליכה יחדו, גם בשיבה מה'עקידה' אל חיי היום יום ולא רק בדרך אליה. הברית שאנו חייבים לכרות היום (היום הזה ממש) היא שעל אף ההבדלים הגדולים בינינו – אנחנו מתכוונים לנהל את המאבקים בדרכי נעם ונתיבות שלום המבוססות על ענווה וחכמה, על רצון טוב ותבונה, על רציונליות וריאליות.

האם נשכיל לצאת בזמן מההתבוססות בביצת הקיבעונות שלנו? האם נזכה להשתחרר מהשעבוד המוחלט לאידיאולוגיות (או שמא ל'אגו') שלנו? האם נשכיל להפסיק לבזבז ולהפליג לכל מה שאינו אנחנו ולהפנים ולהעצים את האמת הפשוטה 'שְׁאִין לָךְ אָדָם שְׁאִין לוֹ שְׁעָה וְאִין לָךְ דָּבָר שְׁאִין לוֹ מְקוֹם' ולהקשיב לכל אדם ודעה ולהתברך בהם. האם נצליח לממש במרחב הציבורי את מה שרבים מאתנו מממשים מידי פעם במרחב הבין אישי, כלומר את השיח שיסודו ענוה וכבוד, תוכו רצון אהבה וסופו התענגות על יפי ונועם פירותיה של האהבה? האם נתעורר מהתרדמת התודעתית שלנו לפני שיהיה מאוחר מדי?